Beschrijving van Havelaarstraat 3, 6881WG Velp
Datum beschrijving: 28 januari 2022
Auteurs: Roger Crols, Martijn Andela
Bezoekdatum: 6 juli 2021

Architect: H. Jacobs HJzn (1869-1947)
Bouwjaar: 1903
Oorspronkelijke functie: woonhuis

Opmerking
Deze beschrijving is gemaakt n.a.v. een verzoek van de eigenaar om de Havelaarstraat 3 als gemeentelijk monument aan te wijzen. Het gebouw heeft thans de status van beeldbepalend pand. Ten tijde van het locatiebezoek konden de kapverdieping en de B&B-kamers in de aanbouw aan de achterzijde niet bezocht worden. De villa is door het Gelders Genootschap eerder beschreven in 1992. Uit die beschrijving zijn passages overgenomen.

Stedenbouwkundige context
De vrijstaande villa Terre Neuve werd in 1903 aan de toen nieuw aangelegde Havelaarstraat gebouwd. Deze straat van de Hoofdstraat naar het Velpse treinstation had een voornaam karakter met voornamelijk villabebouwing en heeft dit karakter tot op de dag van vandaag behouden. Terre Neuve lag bij de bouw niet aan het kruispunt van de Biljoenseweg en de Havelaarstraat zoals tegenwoordig: oorspronkelijk begon de Biljoenseweg bij de Hoofdstraat en liep met een boog naar de oprijlaan van kasteel Biljoen. Het was de toegangsweg vanuit het dorp naar het kasteel. Waarschijnlijk is de loop van de weg veranderd met de bouw van een tweetal appartementencomplexen aan de Zutphensestraatweg in 1979.

Architectonische verschijningsvorm

Exterieur
Het pand heeft twee bouwlagen met in hoogte en diepte verspringende geveldelen. De voorgevel en de achtergevel hebben een risaliet. Links naast de risaliet van de voorgevel bevindt zich een boven het dakvlak uitstekende risaliet met daarin de dubbele voordeur. Deze ingangsrisaliet wordt bekroond met een inzwenkend pyramidedak met geglazuurde kruispannen. Ook het samengestelde dak van het hoofdblok is belegd met deze pannen, die in 2005 zijn aangebracht. Ten tijde van de beschrijving door het Gelders Genootschap in 1992 was het dak van de ingangsrisaliet nog voorzien van shingles en dat van de rest van het huis met rode OVH-pannen. Oude foto's zijn eigenlijk niet scherp genoeg om te herleiden wat de oorspronkelijke dakbedekking was; mogelijk gaat het om oude holle pannen op het huis en daktegels op de ingangsrisaliet. Ook de serre aan de voorzijde had destijds een dakje van daktegels. De nieuwe geglazuurde kruispannen passen evenwel goed bij de rest van de architectuur, met zijn Jugendstil tegeltableaus met symmetrische florale motieven in de boogtrommels van de korfbogen boven de vensters van de gevels die zich prominent tonen aan de straat en met zijn accenten in een geglazuurde baksteen. Ook de voordeur heeft een Jugendstil ornamentiek. Vanwege verduurzamingsmaatregelen zijn veel van de vensters voorzien van dubbel glas of voorzetramen en is een deel van het glas-in-lood in de spouw van dubbel glas geplaatst. Het dak bevat diverse gepleisterde schoorstenen en dakkapellen op het linker- en rechterzijschild.

De gevels van het pand zijn gepleisterd en witgeschilderd en hebben een eveneens gepleisterde plint. Ter hoogte van de onder-, tussen-, en bovendorpels van de vensters bevinden zich 'speklagen', bestaande uit een laag baksteenkoppen met daarboven en daaronder een laag met groen geglazuurde stenen. De meest in het oog springende voor-, en linkerzijgevel hebben boven de vensters een in het pleisterwerk vrijgelaten korfboog tegeltableaus die op meerdere plaatsen (vorst?)schade vertonen. De rechterzijgevel en de achtergevel hebben segmentbogen boven de

vensters. De boogtrommels zijn hier blind uitgevoerd. Rond alle vensters bevindt zich een in het pleisterwerk vrijgelaten bakstenen omlijsting met een kwartholprofilering, en onder alle vensters bevindt zich een in het pleisterwerk vrijgelaten T-vormige decoratie in baksteen. Onder de bakgoot bevindt zich een baksteenfries met op regelmatige afstand van elkaar geplaatste, gesneden houten consoles. Daartussen bevinden zich rechthoekige gepleisterde velden met een omranding in groen geglazuurde baksteen.

Voorgevel:
De ingangsrisaliet van de voorgevel heeft een rondbogig ingangsportaal met boven- en zijlichten en een fraaie dubbele houten voordeur. De zijlichten zijn gevuld met glas-in-loodramen. Het halfronde bovenlicht heeft een radiaalvormige roedenverdeling met centraal een zeshoekig veld waarop zich een lantaarn bevindt. De huidige lantaarn is niet origineel - oorspronkelijk bevond zich in dit veld echter wel een lantaarn. De risaliet en de gevel worden aan weerszijden begrensd door groen geglazuurde baksteenranden. Links van het ingangsportaal bevindt zich een houten serre met gesneden stijlen, schuifdeuren, een plat dak en balkon. Oorspronkelijk bevond zich hier een veranda, die later alleen lijkt te zijn verhoogd met een extra rij bovenlichten, waardoor de serre een plat dak kreeg. Het daardoor vergrote balkon op het platte dak heeft een fraaie, houten balustrade met gietijzeren, neogotische vullingen. Deze vullingen dateren nog uit de bouwtijd. Omdat de balustrade door de vergroting van het balkon te kort was, is de balustrade aangevuld met bossingpanelen op de hoeken.

Een schuifdeur op de verdieping geeft toegang tot het balkon. Het bovenlicht van de schuifdeur bevat een glas-in-loodvulling. In de zijgevel van de ingangsrisaliet bevindt zich een T-vormig schuifraam met een glas-in-lood bovenlicht. Ook in de risaliet en rechts daarvan bevindt zich op de verdieping een T-vormig schuifraam met glas-in-lood bovenlicht. Op de begane grond bevindt zich rechts van de ingang een schuifraam met een bovenlicht in blank glas. Het boven het dakvlak uitstekende deel van de ingangsrisaliet bevat een stolpraam met bovenlicht en een afsluitende rollaag aan de bovenzijde.

Rechterzijgevel:
Op de begane grond heeft deze gevel aan de straatzijde een schuifraam met glas-in-lood bovenlicht, daarnaast het getraliede venster van het toilet, een dichtgemetselde en gepleisterde deuropening naar het trappenhuis en een T-vormig schuifraam zonder glas-in lood bovenlicht. In het één bouwlaag hoge bouwdeel uiterst rechts bevindt zich een deuropening met een moderne deur, die wordt geflankeerd door twee getoogde vensters van verschillende grootte. Aan deze gevel is recent een historiserende veranda gebouwd. Boven de vensters in de rechterzijgevel bevinden zich segmentbogen en blinde boogtrommels. Boven het toiletvenster bevindt zich, iets hoger, een trappenhuisvenster met een T-vormig schuifraam dat geheel is gevuld met glas-in-lood. Direct onder de goot bevindt zich een driedelig glas-in-loodraam. Het dak is voorzien van een moderne dakkapel aan de linkerzijde.

Achtergevel:
De achtergevel heeft over de hele breedte een éénlaags aanbouw met een plat dak. Daaraan gekoppeld staat een forse aanbouw met flinke dakoverstekken, die blijkens een gevelsteen uit 1956 dateert. Achter deze aanbouw bevindt zich nog een flinke schuur/ bergruimte. Boven de aanbouw over de gehele breedte van de villa is nog een éénlaags, platgedekt uitbouwtje zichtbaar. De verdieping heeft in de risaliet een breed venster, vroeger een schuifdeur naar het balkon op een inmiddels verdwenen veranda aan de achtergevel, met een latere invulling en een smal venster met een schuifraam van de overloop. Daartussen bevindt zich een klein getralied raampje van het toilet. In de zijgevel van de risaliet links bevindt zich op de verdieping eveneens een venster. De achtergevel van het terug liggende gedeelte bevat op de verdieping een T-vormig schuifraam. De tegeltableaus

en de korfbogen zijn in deze gevel niet aanwezig. Boven de vensters bevinden zich segmentbogen; de boogtrommels zijn blind.

Linkerzijgevel:
Op de begane grond heeft deze gevel twee schuiframen met een glas-in-lood bovenlicht. Daarboven zitten twee schuifvensters met een middenroede in het onderraam. Deze vensters hebben geen glas-in-lood in het bovenlicht, maar hadden dat oorspronkelijk wel. Aan de linkerzijde van de gevel is in 1930-'31 een vijfhoekige erker gezet door dezelfde H. Jacobs ('Dr. Fabiusstraat 10'), die het huis gebouwd heeft. In het midden van het dakvlak bevindt zich tussen twee schoorstenen een brede en hoge, moderne dakkapel.

Interieur
Onderdelen van het interieur zijn nog gaaf overgeleverd. In de gang is recentelijk, verstopt achter een latere lambrisering, een bijna onbeschadigde Jugendstil tegellambrisering aangetroffen. In de meterkast in de vestibule zijn nog fragmenten van deze lambrisering bewaard gebleven. De woonkamer aan de linkerzijde van de gang is zijn oorspronkelijke schuifdeuren en vaste kasten kwijt, maar aftekening van de en-suite is nog zichtbaar in het parket en de voor- en achterkamer hebben nog een stucplafond met rozetten en hoekstukken. In de serre aan de voorgevel liggen nog oorspronkelijke vloertegels. Ook de kamer ter rechterzijde van de gang heeft nog een stucplafond met rozet en hoekstukken. De bordestrap heeft een fraaie gesneden trappaal, gedraaide houten balusters en een leuning met eindvoluut. In het toilet onder de trap zit op de begane grond nog één wand met Jugendstil tegels met een ander patroon dan in de gang en een vermoedelijk oorspronkelijk fonteintje. De kelder onder de trap heeft nog een estrikenvloer. Het trappenhuis heeft ook op de verdieping fraaie gesneden trappalen. In de kamer linksvoor bevindt zich nog een vlakke, zwartmarmeren schouw met versieringen in de stijl van de Nieuwe Kunst en een vaste kast die mogelijk van waarde is. Veel paneeldeuren in het pand dateren vermoedelijk nog uit de bouwtijd.

Cultuurhistorische context
De bouw van de vrijstaande villa Terre Neuve werd in maart 1903 vergund aan de heren A.J. Bolderwijk, Th. Van Schouwenburg en A.G. Geerlings. De betrokkenheid van drie opdrachtgevers doet vermoeden dat er sprake was van projectontwikkeling. Geerlings en Van Schouwenburg waren tuinarchitecten; vermoedelijk was Bolderdijk de stalhouder, ruituigverhuurder en koopman in brandstoffen op de hoek van de Wilhelminastraat en de Hoofdstraat in Velp. De Havelaarstraat, waaraan de villa ligt, werd min of meer gelijktijdig met de bouw van de villa aangelegd. In de bouwvergunning is nog sprake van 'het bouwen van een villa op het landgoed Eikenhorst.' De Havelaarstraat is vernoemd naar M.E. Havelaar, wethouder in de gemeente Rheden van 1851 t/m 1861. Hij bewoonde destijds het markante, door architect E. Jenné in 1840 gebouwde Gotische Huis aan de Hoofdstraat, dat begin 20e eeuw dus de naam Eikenhorst droeg en na een veiling in 1902 gesloopt werd ten behoeve van de aanleg van de straat. Mogelijk waren Bolderdijk c.s. destijds de nieuwe eigenaren van de Eikenhorst en hadden zij deze aangekocht met de bedoeling om hier een villawijkje te realiseren. Opvallend is in ieder geval dat de Frederikstraat in Velp eerder rond 1890 werd aangelegd door *Frederik* Bolderdijk, die van beroep eveneens stalhouder was, met als doel zijn akkerland aan weerszijden van de straat als bouwterrein te kunnen verkopen. De ontwikkeling van de villabebouwing aan de Havelaarstraat paste in een ontwikkeling waarbij, als gevolg van de verbeterde bereikbaarheid door de verharding van de route tussen Arnhem en Zutphen en de aanleg van het spoor, voor welgestelden tientallen herenhuizen en villa's langs de Arnhemsestraatweg, Hoofdweg en Zutphensestraatweg werden gebouwd. Gelijktijdig met de aanleg van de Havelaarstraat waren de nabijgelegen villaparken Overbeek en Ma Retraite in ontwikkeling.

De opdracht voor de villa Terre Neuve werd verleend aan opzichter, bouwkundige en aannemer Hendrikus Jacobs. Hij werd in 1869 geboren in Velp als zoon van timmerman Hendrikus Jacobus Jacobs in een Velpse familie van bouwers, schilders en architecten. De andere villa's aan de straat zijn

net als Terre Neuve tegelijkertijd met de aanleg daarvan of kort daarop tot stand gekomen: nr. 4 is in 1903 gebouwd voor H.A. Kolff uit Nijmegen, ook naar ontwerp van Jacobs; het gemeentelijke monument Havelaarstraat 2 werd in 1905 opgetrokken op basis van een ontwerp van J.W. Hanrath voor de Doesburgse bankier W.C. Ketjen; het rijksmonument Havelaarstraat 6 werd in 1905 gebouwd in opdracht van baron E.W. Sloet naar ontwerp van de Arnhemse architect A.R. Freem; en de villa met huisnummer 8 werd in 1909 gebouwd in opdracht van mej. H.E. Cardinaal naar ontwerp van een nog onbekende architect. H. Jacobs HJzn bouwde in Velp meerdere villa's en woonhuizen, waaronder de bijzonder rijk uitgevoerde villa in 'Um 1800-stijl' aan de Zutphensestraatweg, voor de eerdergenoemde bankier Ketjen.

De naam "Terre Neuve" lijkt rond 1910 voor het eerst in de archieven op te duiken, als de familie Sigal van Utrecht naar Velp verhuist en de villa voor ruim 11.500 gulden aankoopt. M.C. Sigal sr. was onder andere actief als koopman in fabriekstur f en bouwmaterialen en directeur van diverse ondernemingen, waaronder een stoombootdienst en zandwinning. Na zijn overlijden in 1921 werd de villa in 1925 geveild en als volgt omschreven:

De riante Villa „Terre Neuve" gelegen op rustigen stand, aan de Havelaarstraat 3, nabij de Hoofdstraat, te Velp, in de onmiddellijke nabijheid der Stations S.S. en Stoomtram, bestaande uit solied gebouwd, goed onderhouden heerenhuis met fraai aangelegden voor- en achtertuin, tezamen groot 21A., 50 c.A.

Het geheel van spiegelruiten voorziene, modern ingerichte heerenhuis bevat, behalve keuken, bijkeuken, kolenbergplaatsen, fietsschuur en ruimen kelder, beneden flinke vestibule met gang (betegeld met parketvloer), twee ruime kamers en suite met voor- en achterserre, heerenkamer en provisiekamer; boven: 4 ruime slaapkamers en badkamer met één voor- en 2 achterbalcons en daarboven: grooten beschoten zolder met 2 dienstbodenkamers en een kleerkamer.

Daarna werd het pand onder andere bewoond door professor Klopper, directeur van de Thomassen motorenfabriek, die vanuit Den Haag in Velp kwam wonen, A.W.J.J. baron van Nagell en E.J.H. (Eduard) de Graaf, die hier aan het einde van de jaren 1930 ook kort de door hemzelf ontwikkelde weefgetouwen van zijn *Eerste Arnhemse Handweverij Inge Joosse* had staan. Ten tijde van de inval van de Duitsers in 1940 fungeerde Terre Neuve kennelijk als commandopost voor het Nederlandse leger.

Na de Tweede Wereldoorlog vestigde de 'fa. Brinkman & Germeraad Technisch Handelsbureau' zich in het pand. Deze elektrotechnische handelsmaatschappij zou vanaf haar start in 1943 als kantoor aan huis in de Velpse Amsterdamse Schoolwijk een stormachtige ontwikkeling doormaken, waardoor er in 1968 al ca. 200 man in dienst waren. De onderneming was internationaal actief, richtte zich naast op consumentenelektronica ook op besturings-, milieu- en klimaattechniek en heeft vestigingen gehad in onder andere Dieren, Enschede, IJsselstein, Utrecht, Amsterdam en Rotterdam. Havelaarstraat 3 is lange tijd het hoofdkantoor van de firma geweest, waar ook consumentenelektronica werd geëxposeerd. De diverse aanbouwen aan de achterzijde van de villa en de forse dakkapellen zijn op initiatief van Brinkman & Germeraad tot stand gekomen in de periode 1956-'62 en deden dienst als magazijn, loods, constructiehal en/of verflokaal. De ontwerper van de diverse ingrepen was Tjeerd Abma uit de Amsterdamse Schoolwijk. In de jaren '90 is het bedrijf overgenomen en uiteindelijk opgegaan in een andere onderneming en in 1998 is Terre Neuve verkocht aan een ander bedrijf. Tegenwoordig is de villa in gebruik als woonhuis en B&B.

Waardering
Terre Neuve is een goed en relatief gaaf voorbeeld van een villa met een in Jugendstil uitgevoerde detaillering. In het bijzonder dienen daarbij de fraai uitgevoerde tegeltableaus boven de vensters vermeld te worden. Als beeldbepalend hoekpand aan de kruising van de Havelaarstraat en de

Biljoenseweg vertegenwoordigt het pand stedenbouwkundige waarde. De villa vormt esthetisch en historisch een geheel met de panden 4,6 en 8 aan de overzijde van de straat: als onderdeel van een ensemble van rijk uitgevoerde villa's en als exponenten van de ontwikkeling van Velp aan het begin van de 20e eeuw, toen tegelijkertijd op meerdere buitenplaatsen villabebouwing voor welgestelden werd gerealiseerd. De villa is tevens van belang voor het oeuvre van H. Jacobs HJzn uit Velp, één van de betere lokale architecten. Opmerkelijk is dat zich in de directe omgeving nog twee geslaagde villa's van deze architect bevinden – Havelaarstraat 4 en Zutphensestraatweg 44 – die beide ook van belang moeten worden geacht voor het oeuvre van Jacobs. Ook in die zin is er sprake van ensemblewaarde. In het interieur bevinden zich nog diverse waardevolle, oorspronkelijke onderdelen, waarbij er met name bij de Jugendstiltegels sprake is van samenhang tussen de vormgeving van het interieur en het exterieur. Tot slot heeft het pand positieve waarde als voormalig onderkomen van twee Velpse bedrijven, waarvan er één tamelijk succesvol en zelfs internationaal actief is geweest.

De villa voldoet derhalve aan de eerste twee (basis)criteria voor plaatsing als gemeentelijk monument, en de criteria 3a, 4a, 4c, 4d, 4e en 5c.

NB De aanbouwen aan de villa uit de 2e helft van de 20e eeuw vertegenwoordigen geen monumentale waarden en worden geacht buiten de bescherming te vallen.

Bronnen

A. Colenbrander, "Heiderust, 1913-2013, dl 2", in: *Ambt & Heerlijkheid*, *de lokale geschiedenis van de gemeenten Rheden en Rozendaal*, juli 2013, pag. 25-31.
H.J. Luth en H.C. Verloop, "M.C. Sigal jr., gemeentearchivaris van Vlaardingen (1919-1953). 'Een hulpvaardig man, wiens hart voor Vlaardingen even warm klopt als dat van welken geboren Vlaardinger ook.'", in: *Historisch Jaarboek Vlaardingen*, 2006.
H.J. Luth, *Inventaris van het archief van de familie Sigal (1679-1967)*, z.p., 2009.
C. Schulte-Van Wersch, T. Seebach, J. Vredenberg e.a., *Architecten in Arnhem, Oosterbeek en Velp. Ontwerpers van gebouwen, stedelijke ruimte en landschap tot 1965*, Utrecht, 2019.

http://www.cascade1987.nl/het-gotische-gebouw-stond-in-velp/
www.delpher.nl
https://www.historievandaalhuizen.nl/index.php/straten/overzicht/52/149-electrotechnische-handelsonderneming-brinkman-a-germeraad-
https://www.historievandaalhuizen.nl/index.php/nijverheid/overige-nijverheid/147-eerste-arnhemsche-handweverij-
https://www.rhedenopdekaart.nl

Adresboeken, bouwvergunningen en foto's Gelders Archief.
Historische foto's collectie eigenaar Havelaarstraat 3.
Redengevende omschrijving Frederikstraat 8 in Velp.
Redengevende omschrijving Zutphensestraatweg 44 in Velp.
Toelichting aanwijzing beschermd dorpsgezicht Villapark Overbeek.
Verslag van de krijgsverrichtingen van 10-14 mei 1940 door majoor E.S.W.E. Tiesselinck.

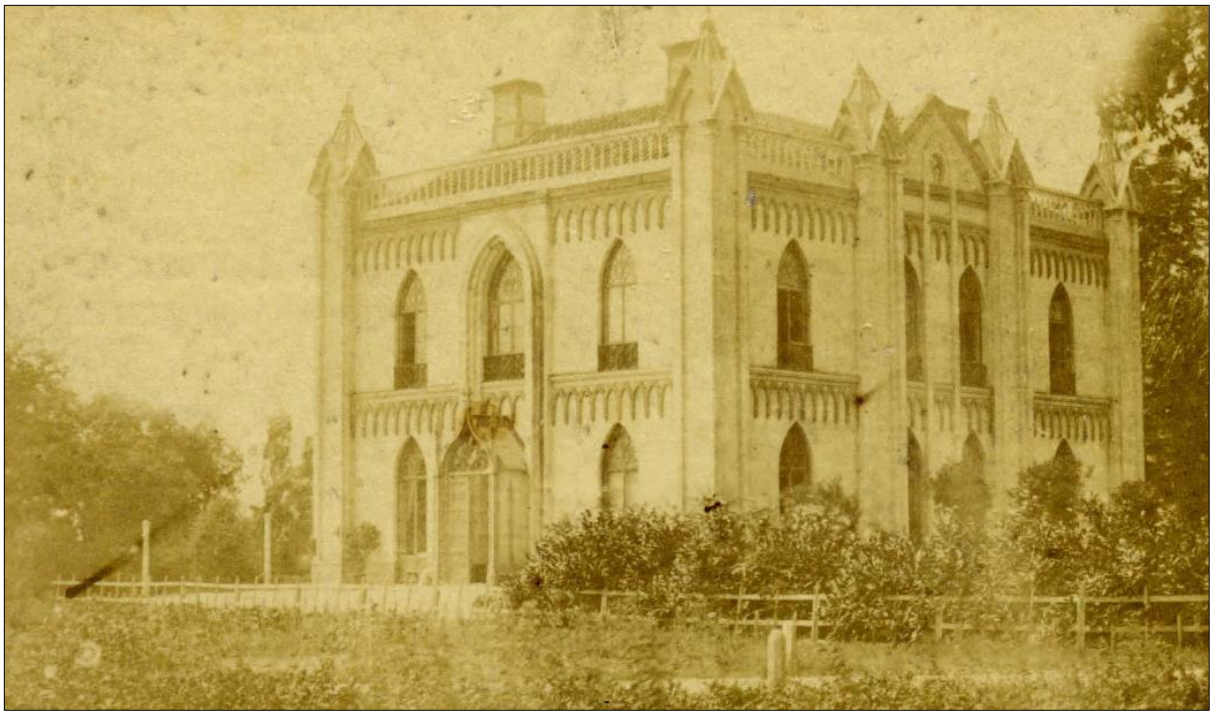
Historische afbeeldingen

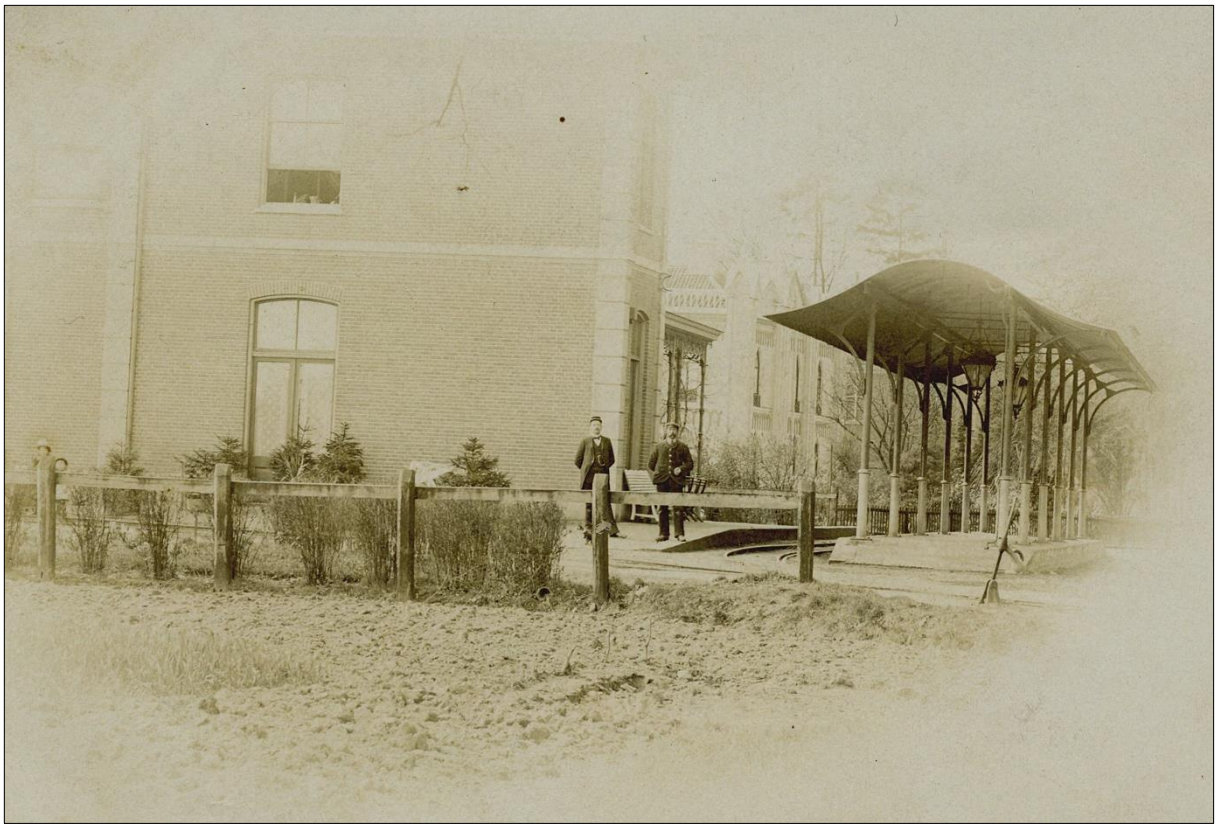
Kadastrale kaart, 1889-1903, vóór de aanleg van de Havelaarstraat. Kadastrale kaart, ca. 1909.

Kadastrale kaart, ca. 1909. De Havelaarstraat is aangelegd tussen het station en de Hoofdstraat en alle villa's zijn gebouwd. Terre Neuve heeft nummer 6510.

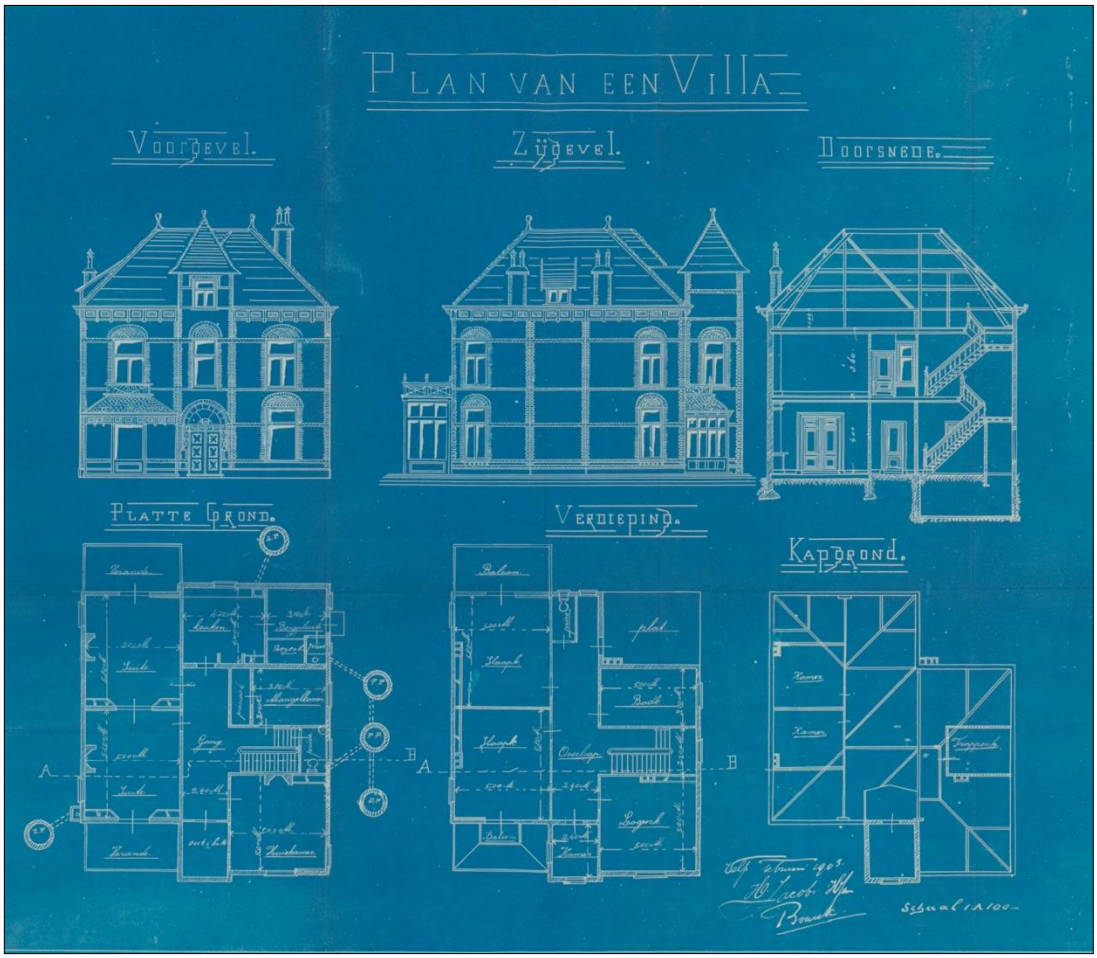
Het Gotische Huis/ villa Eikenhorst, 1880-1890. In de tuin van deze villa zou de Havelaarstraat aangelegd worden. Coll. Gelders Archief.

Het stoomtramstation met de overkapping en het ernaast gelegen Gotische Huis in 1898. De stoomtramlijn tussen Velp en Dieren dateerde van 1887. Coll. Gelders Archief.

Het treinstation van Velp, ca. 1890. De Havelaarstraat lag tussen het treinstation en het station van de stoomtram in en was dus goed bereikbaar. Coll. Gelders Archief.

Het vergunde ontwerp van H. Jacobs HJzn voor de villa Terre Neuve uit 1903. Bouwvergunningen gemeente Rheden.

Terre Neuve, vermoedelijk ten tijde van de bewoning door de familie Sigal (ca. 1910-1925), particuliere collectie.

Terre Neuve, vermoedelijk ten tijde van de bewoning door de familie Sigal (ca. 1910-1925), particuliere collectie.

Folder en speciale expositie bij N.V. Brinkman en Germeraad, Havelaarstraat 3, Velp, Tel. 2541. Tevens worden geëxposeerd: Braun shavers, ladyshavers, keukenmachines, sapcentrifuges, draagbare radio's, grammofoons, Hapé Multisun, toiletspiegels, „bij"-luidsprekers, soldeerbouten. Imp. N.V. Hapé, A'dam-C. Levering via de handel.

In de tweede helft van de twintigste eeuw is Havelaarstraat 3 lang in gebruik geweest als hoofdkantoor van het bedrijf Brinkman & Germeraad.

Afbeeldingen locatiebezoek

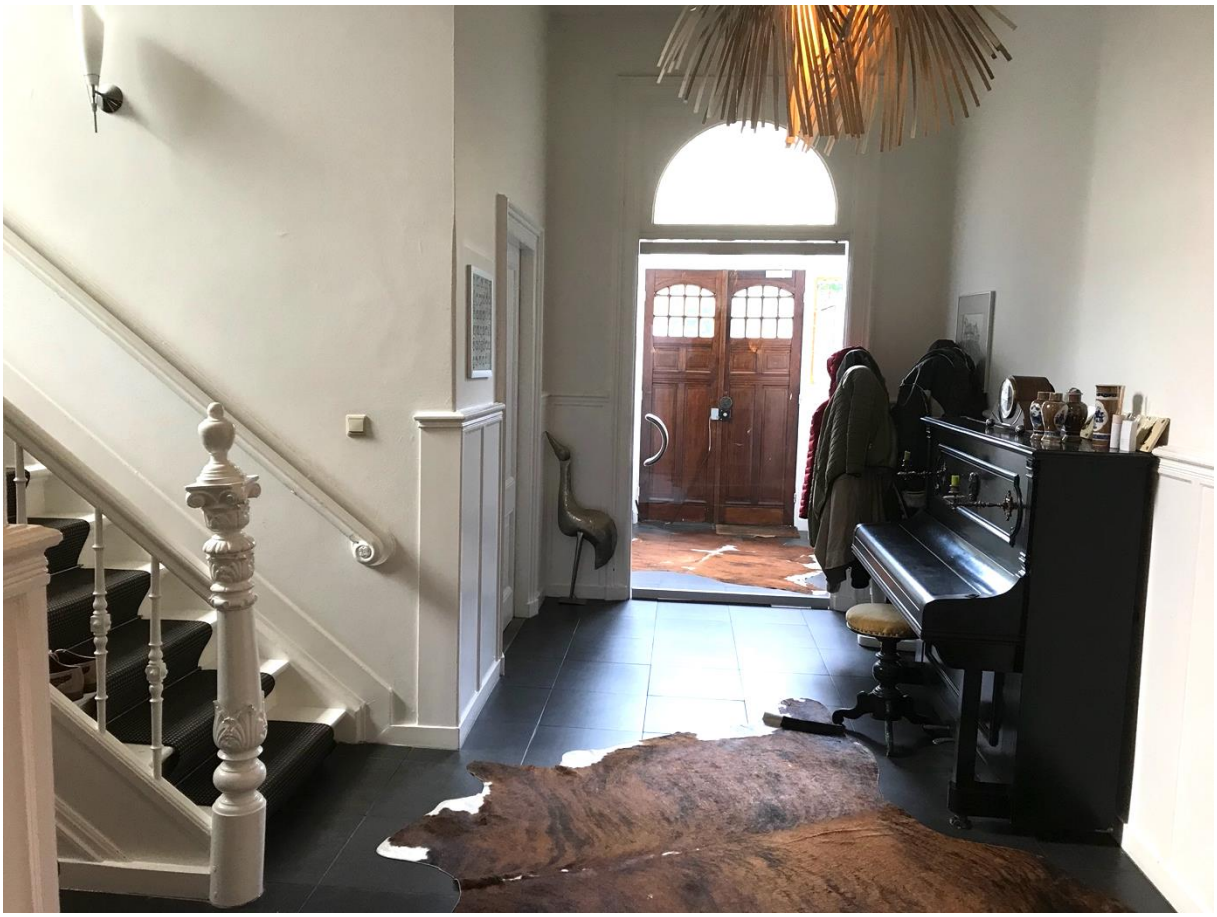

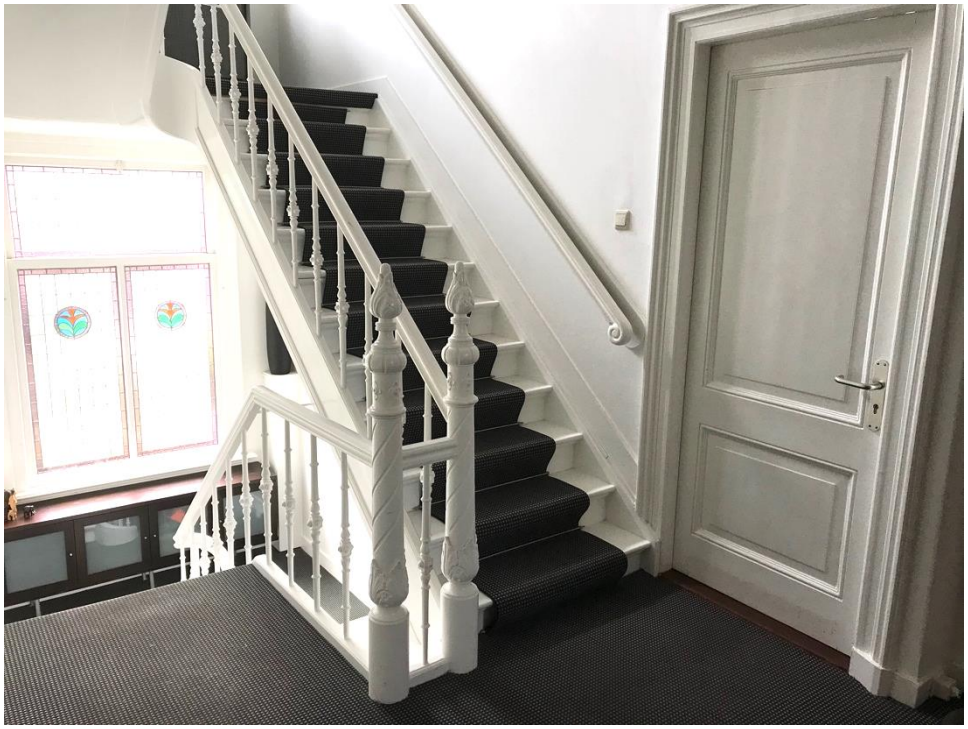
Linker zijgevel, voorgevel en entreepartij.

Achtergevel en aanbouwen.

De gang en het trappenhuis.

Originele tegels in het toilet op de begane grond en de recent ontdekte, bijna onbeschadigde tegellambrisering die rondom in de gang nog aanwezig is.